

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU MÄÄRUS (kaheksas koda)

15. veebruar 2023*

Eelotsusetaotlus – Euroopa Kohtu kodukorra artikkel 99 – Sisserändepoliitika –
Ebaseaduslikult riigis viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmine –
Direktiiv 2008/115/EÜ – Artikli 5 punktid a ja b – Kolmanda riigi kodaniku suhtes tehtud
tagasisaatmisotsus – Alaealine kolmanda riigi kodanik, kes on tagasisaatmise korral vanematest
eraldatud – Lapse parimad huvid – Õigus perekonnaelu austamisele

Kohtuasjas C-484/22,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Bundesverwaltungsgerichti (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim halduskohus) 8. juuni 2022. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 20. juulil 2022, menetluses

Bundesrepublik Deutschland

versus

GS, esindajad: tema vanemad,

menetluses osales:

Vertreterin des Bundesinteresses beim Bundesverwaltungsgericht,

EUROOPA KOHUS (kaheksas koda),

koosseisus: koja president M. Safjan (ettekandja), kohtunikud N. Jääskinen ja M. Gavalec,

kohtujurist: A. Rantos,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artiklile 99 pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi põhistatud määrusega,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: saksa.

määruse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tõlgendada Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiivi 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT 2008, L 348, lk 98; parandus ELT 2019, L 240, lk 17) artikli 5 punkte a ja b.
- 2 Taotlus on esitatud Bundesrepublik Deutschlandi (Saksamaa Liitvabariik) ja alaealise lapse GSi, keda esindavad tema vanemad, vahelises kohtuvaidluses seoses eelkõige lahkumisettekirjutusega, mille Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Saksamaa Liitvabariigi sisserände- ja pagulasamet) (edaspidi „amet“) selle lapse suhtes tegi.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

- 3 Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikkel 7 „Era- ja perekonnaelu austamine“ sätestab:

„Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust.“

- 4 Harta artikkel 24 „Lapse õigused“ on sõnastatud järgmiselt:

„[...]“

2. Kõikides lastega seotud toimingutes, mida teevad avalik-õiguslikud asutused või eraõiguslikud institutsioonid, tuleb esikohale seada lapse huvid.

3. Igal lapsel on õigus säilitada regulaarsed isiklikud suhted ja otsene kontakt oma mõlema vanemaga, kui see ei ole lapse huvidega vastuolus.“

Direktiiv 2008/115

- 5 Direktiivi 2008/115 artikli 2 lõike 1 kohaselt „kohaldatakse [direktiivi] liikmesriigi territooriumil ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike suhtes“.

- 6 Direktiivi artikli 3 „Mõisted“ kohaselt on:

„1) „kolmanda riigi kodanik“ – isik, kes ei ole Euroopa Liidu kodanik [ELL] artikli [9] tähenduses ja kes ei oma ühenduse vaba liikumise õigust vastavalt [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. märtsi 2006. aasta määruse (EÜ) nr 562/2006, millega kehtestatakse isikute üle piiri liikumist reguleerivad ühenduse eeskirjad (Schengeni piirieskirjad) (ELT 2006, L 105, lk 1),] artikli 2 lõikele 5;

2) „ebaseaduslik riigisviibimine“ – kolmanda riigi kodaniku viibimine liikmesriigi territooriumil, kui ta ei vasta või enam ei vasta Schengeni piirieskirjade artiklis 5 sätestatud sisenemise tingimustele või muudele asjaomasesse liikmesriiki sisenemise, selles viibimise või elamise tingimustele;

3) „tagasisaatmine“ – kolmanda riigi kodaniku naasmine kas vabatahtlikult tagasipöördumiskohustust täites või sunniviisiliselt:

- tema päritoluriiki või
- transiidiriiki vastavalt ühenduse või kahepoolsetele tagasivõtulepingutele või muudele kokkulepetele või
- muusse kolmandasse riiki, millesse asjaomane kolmanda riigi kodanik otsustab vabatahtlikult tagasi pöörduda ning milles ta vastu võetakse;

4) „tagasisaatmisotsus“ – haldus- või kohtuotsus või -akt, millega sätestatakse, et kolmanda riigi kodaniku riigisviibimine on ebaseaduslik ja kehtestatakse või sätestatakse tagasipöördumiskohustus;

5) „väljasaatmine“ – tagasipöördumiskohustuse täitmine, eelkõige füüsiline transport liikmesriigist välja;

[...]

8) „vabatahtlik lahkumine“ – tagasipöördumiskohustuse täitmine selleks tagasisaatmisotsuses ettenähtud tähtaja jooksul;

[...]“.

7 Direktiivi 2008/115 artikkel 5 „Mittetagasisaatmine, lapse parimad huvid, perekonnaelu ja tervislik seisund“ sätestab:

„Käesoleva direktiivi rakendamisel võtavad liikmesriigid nõuetekohaselt arvesse:

- a) lapse parimaid huve,
- b) perekonnaelu,
- c) asjaomase kolmanda riigi kodaniku tervislikku seisundit

ning järgivad mittetagasisaatmise põhimõtet“.

Saksa õigus

Välismaalaste riigis viibimist käsitlev seadus

- 8 30. juuli 2004. aasta seaduse välismaalaste Saksamaa territooriumil elamise, töötamise ja integratsiooni kohta (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet) (BGBl. 2004 I, lk 1950) põhikohtuasjas kohaldatava redaktsiooni (BGBl. 2017 I, lk 2780) (edaspidi „välismaalaste riigis viibimist käsitlev seadus“) § 59 „Lahkumisettekirjutus“ sätestab:

„1. Väljasaatmisele eelneb lahkumisettekirjutus, milles määratakse vabatahtlikuks lahkumiseks mõistlik tähtaeg, mille pikkus on 7 kuni 30 päeva. [...]

2. Lahkumisettekirjutuses nimetatakse riik, kuhu välismaalane välja saadetakse, ja täpsustatakse, et teda võib välja saata ka muusse riiki, kuhu tal on lubatud siseneda või kes on kohustatud teda vastu võtma. [...]

3. Väljasaatmiskeeldude ja väljasaatmise täideviimise peatamise aluste olemasolu ei takista lahkumisettekirjutuse tegemist. [...]

4. Kui lahkumisettekirjutust ei saa enam edasi kaevata, ei võeta välismaalaste ameti hilisemates väljasaatmisotsustes või väljasaatmise täitmise peatamise kohta tehtavates otsustes arvesse asjaolusid, mis takistavad [selles ettekirjutuses] nimetatud riiki väljasaatmist ja on ilmnenud enne, kui [nimetatud ettekirjutust] enam edasi kaevata ei saa; muid asjaolusid, millele välismaalane viitab ja mis takistavad väljasaatmist sellesse riiki, ei pea arvesse võtma. Sätted, mis lubavad välismaalasel tugineda kohtus esimeses lauses nimetatud asjaoludele kas sisulises menetluses või ajutiste meetmete kohaldamise taotluses halduskohtumenetluse seadustiku (Verwaltungsgerichtsordnung) alusel, jäävad kehtima.“

- 9 Välismaalaste riigis viibimist käsitleva seaduse § 60a „Väljasaatmise ajutine peatamine (erandina antud viibimisõigus)“ lõiked 2–5 näevad ette:

„2. Välismaalase väljasaatmine peatatakse seniks, kuni see on faktilistel ja õiguslikel põhjustel võimatu ning talle ei ole antud tähtajalist elamisluba. [...]

[...]

3. Välismaalase väljasaatmise peatamine ei vabasta teda kohustusest riigi territooriumilt lahkuda.

4. Välismaalasele, kelle väljasaatmine on peatatud, antakse välja tõend.

5. Väljasaatmise peatamine lõpeb kuupäeval, mil välismaalane lahkub riigi territooriumilt. [...].“

Varjupaigaseadus

- 10 Varjupaigaseaduse (Asylgesetz) (BGBl. 2008 I, lk 1798) põhikohtuasjas kohaldatava redaktsiooni (BGBl. 2013 I, lk 3474) § 34 näeb ette:

„1. Vastavalt [välismaalaste riigis viibimist käsitleva seaduse] §-le 59 ja § 60 lõikele 10 tehakse kirjalik lahkumisettekirjutus, kui

1. välismaalast ei ole tunnustatud varjupaigaõigust omava isikuna,

2. välismaalasele ei anta pagulasseisundit,

2a. välismaalasele ei anta täiendavat kaitset,

3. [välismaalaste riigis viibimist käsitleva seaduse] § 60 lõigetes 5 ja 7 sätestatud tingimused ei ole täidetud või väljasaatmine on erandkorras lubatud hoolimata [välismaalaste riigis viibimist käsitleva seaduse] § 60 lõike 7 esimeses lauses sätestatud tingimuste täitmisest ja

4. välismaalasel ei ole elamisloa.

Välismaalase ärakuulamine ei ole enne väljasaatmiskorralduse tegemist vajalik. Lisaks on välismaalaste amet jätkuvalt pädev tegema otsuseid [välismaalaste riigis viibimist käsitleva seaduse] § 59 lõike 1 neljanda lause ja lõike 6 alusel.

2. Varjupaigataotluse kohta tehtud otsusele tuleb lisada lahkumisettekirjutus. [...]“.

Halduskohtumenetluse seadustik

- 11 Halduskohtumenetluse seadustiku põhikohtuasjas kohaldatava redaktsiooni § 123 näeb üldiselt ette, et kohtud võivad asjaomase isiku taotlusel ja sõltumata sisulise kaebuse esitamisest määrata ajutised meetmed.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

- 12 Põhikohtuasja kaebaja, kes on sündinud 2018. aasta detsembris Saksamaal, on Nigeeria Liitvabariigi kodanik, nagu ka tema vanemad ja pereliikmed.

- 13 Amet otsustas vastavalt 2017. aasta märtsi ja 2018. aasta märtsi otsustega, et põhikohtuasja kaebaja isa ja ühte tema õdedest, kes on sündinud 2014. aastal, ei saa Nigeeriasse välja saata. Ta leidis sellega seoses, et riigisiseses õiguses ette nähtud väljasaatmiskeelu tingimused on selle riigi puhul täidetud, kuna juhul, kui põhikohtuasja kaebaja isa oleks sellesse riiki välja saadetud, ei oleks ta võimeline täitma oma ülalpidamiskohustusi oma vanemate, abikaasa ja laste ees. Pädev asutus väljastas vastavalt 2018. aasta veebruaris ja aprillis tehtud otsustega põhikohtuasja kaebaja isale ja õele elamisloa humanitaarkaalu põhistel vastavalt väljasaatmiskeeldu reguleerivatele riigisisestele õigusnormidele.

- 14 Seevastu põhikohtuasja kaebaja ema ja tema teise õe – kes on sündinud 2016. aastal – varjupaigataotlused jäeti ilmselge põhjendamatus tõttu rahuldamata. Nende Saksamaal viibimine on siiski lubatud.

- 15 Amet jättis 13. juuni 2019. aasta otsusega ühelt poolt rahuldamata põhikohtuasja kaebaja taotluse anda talle rahvusvaheline kaitse, nimelt kas pagulasseisund, varjupaik või täiendav kaitse, ning teiselt poolt tegi amet talle lahkumisettekirjutuse hoiatusega saata ta välja Nigeeriasse, andes talle siiski 30-päevase tähtaja vabatahtlikuks lahkumiseks (edaspidi „lahkumisettekirjutus“).
- 16 Verwaltungsgericht (halduskohus, Saksamaa), kellele esitati selle otsuse peale kaebus, jättis 7. juuni 2021. aasta otsusega põhikohtuasja kaebaja enamiku nõuetest rahuldamata. Ta tühistas siiski talle tehtud lahkumisettekirjutuse põhjendusel, et tema väljasaatmine on vastuolus nii Saksamaa põhiseaduses kui ka 4. novembril 1950 Roomas allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 8 sätestatud õigusega perekonnaelu austamisele, arvestades tema isa ja õe väljasaatmise keeldu, mistõttu ei saa nõuda põhikohtuasja kaebaja ja tema isa lahutamist.
- 17 Saksamaa Liitvabariik esitas Verwaltungsgerichti (halduskohus, Saksamaa) otsuse peale kassatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Bundesverwaltungsgerichtile (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim halduskohus), piirdudes õigusküsimustega osas, milles Verwaltungsgericht (halduskohus) oli oma otsusega tühistanud lahkumisettekirjutuse.
- 18 Oma kassatsioonkaebuse põhjendamiseks väidab Saksamaa Liitvabariik sisuliselt, et menetluses, mille tulemusena tehakse lahkumisettekirjutus, mis kuulub ameti pädevusse, ei tule arvesse võtta direktiivi 2008/115 artikli 5 punktides a ja b nimetatud lapse parimaid huve ja perekonnaelu austamist puudutavaid väljasaatmist keelavaid põhjuseid. Tema sõnul võib neid põhjuseid arvesse võtta üksnes eraldiseisvas ja järgnevas menetluses, mis on suunatud väljasaatmise täideviimisele ja kuulub teiste ametiasutuste, nimelt välismaalaste küsimusi lahendavate piirkondlike asutuste pädevusse.
- 19 Selles olukorras otsustas Bundesverwaltungsgericht (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim halduskohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas direktiivi 2008/115 artikli 5 punkte a ja b tuleb tõlgendada nii, et alaealise kolmanda riigi kodaniku suhtes tehtud tagasisaatmisotsus, millega koos jäetakse rahuldamata alaealise rahvusvahelise kaitse taotlus ja kohustatakse teda 30 päeva jooksul alates otsuse jõustumisest riigist lahkuma, on igal juhul õigusvastane, kui õiguslikel põhjustel ei saa kumbagi vanemat määramata aja jooksul direktiivi 2008/115 artikli 3 punktis 3 nimetatud riiki tagasi saata ja seega ei saa ka alaealiselt tema kaitstavast perekonnaelust tulenevalt (harta artikkel 7 ja artikli 24 lõige 2 ning [Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni] artikkel 8) nõuda liikmesriigist lahkumist, või piisab sellest, et pärast tagasisaatmisotsuse tegemist tuleb riigisiseste õigusnormide alusel arvesse võtta lapse parimaid huve ja perekonnaelu direktiivi 2008/115 artikli 5 punktide a ja b tähenduses ning tagasisaatmine peatada?“

Eelotsuse küsimuse analüüs

- 20 Kodukorra artikli 99 kohaselt võib Euroopa Kohus, kui eelotsuse küsimusele võib vastuse selgelt tuletada kohtupraktikast või kui esitatud küsimusele antav vastus ei tekita põhjendatud kahtlust, igal ajal ettekandja-kohtuniku ettepanekul ja pärast kohtujuristi ärakuulamist lahendada kohtuasja põhjendatud määrusega.
- 21 Käesolevas asjas esitatud eelotsusetaotluse puhul tuleb seda sätet kohaldada.

- 22 Oma küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2008/115 artikli 5 punkte a ja b tuleb tõlgendada nii, et nendes on nõutud, et menetluses, mille tulemusena tehakse alaealise suhtes tagasisaatmisotsus, oleksid lapse parimad huvid ja perekonnaelu kaitstud, või piisab sellest, kui alaealisel oleks võimalik neile kahele kaitstavale huvile edukalt tugineda sellele järgnevas otsuse sundtäitmise menetluses ja vastaval juhul saavutada selle otsuse täitmise peatamine.
- 23 Sellega seoses tuleb meenutada, et arvestades direktiivi 2008/115 eesmärki selle direktiiviga kehtestatud tagasisaatmismenetluse raames tagada, et järgitakse mitut põhiõigust, sealhulgas lapse põhiõigusi, nagu need on sätestatud harta artiklis 24, ei saa direktiivi artiklit 5 tõlgendada kitsalt (11. märtsi 2021. aasta kohtuotsus *État belge* (alaealise lapse vanema tagasisaatmine), C-112/20, EU:C:2021:197, punkt 35).
- 24 Direktiivi 2008/115 artikli 5 punkt a ja harta artikli 24 lõige 2 nõuavad seega lapse parimate huvide kaitset igas menetluse etapis (vt selle kohta 14. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (saatjata alaealise tagasisaatmine), C-441/19, EU:C:2021:9, punkt 54), samas kui selle direktiivi artikli 5 punkt b kohustab liikmesriike võtma nõuetekohaselt arvesse ka perekonnaelu (vt selle kohta 11. märtsi 2021. aasta kohtuotsus *État belge* (alaealise lapse vanema tagasisaatmine), C-112/20, EU:C:2021:197, punkt 41).
- 25 Seega on direktiivi 2008/115 artikliga 5 vastuolus, kui liikmesriik teeb tagasisaatmisotsuse, võtmata arvesse asjaomase kolmanda riigi kodaniku perekonnaelus tähtsust omavaid asjaolusid, millele nimetatud kodanik on tuginenud, et vaidlustada sellise otsuse tegemine (8. mai 2018. aasta kohtuotsus *K. A. jt* (perekonna taasühinemine Belgias), C-82/16, EU:C:2018:308, punkt 104).
- 26 Täpsemalt peab asjaomane liikmesriik enne alaealise suhtes tagasisaatmisotsuse tegemist andma selle alaealise olukorrale üldise ja põhjaliku hinnangu, võttes nõuetekohaselt arvesse lapse parimaid huve (vt selle kohta 14. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (saatjata alaealise tagasisaatmine), C-441/19, EU:C:2021:9, punkt 60).
- 27 Järelikult on direktiivi 2008/115 artikli 5 punktidega a ja b vastuolus riigisisene kohtupraktika, mille kohaselt ollakse seisukohal, et lahkumissettekirjutuse tegemisel on kohustust võtta arvesse lapse parimaid huve ja perekonnaelu seni järgitud, kuni väljasaatmist ei ole täide viidud.
- 28 Eeltoodud arvestades tuleb esitatud küsimusele vastata, et direktiivi 2008/115 artikli 5 punkte a ja b tuleb tõlgendada nii, et nendes on nõutud, et menetluses, mille tulemusena tehakse alaealise suhtes tagasisaatmisotsus, oleksid lapse parimad huvid ja perekonnaelu kaitstud, ning ei piisa sellest, kui alaealisel on võimalik neile kahele kaitstavale huvile tugineda sellele järgnevas otsuse sundtäitmise menetluses ja vastaval juhul saavutada selle otsuse täitmise peatamine.

Kohtukulud

- 29 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamiseiga seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kaheksas koda) otsustab:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiivi 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel artikli 5 punkte a ja b

tuleb tõlgendada nii, et

nendes on nõutud, et menetluses, mille tulemusena tehakse alaealise suhtes tagasisaatmisotsus, oleksid lapse parimad huvid ja perekonnaelu kaitstud, ning ei piisa sellest, kui alaealisel on võimalik neile kahele kaitstavale huvile tugineda sellele järgnevas otsuse sundtäitmise menetluses ja vastaval juhul saavutada selle otsuse täitmise peatamine.

Allkirjad